

Openbaar Ministerie

MV&J/SA/DW

College van Procureurs-Generaal

Voorzitter

Ministerie van Justitie
 DBOB/DIV/OAB/AL-OD
 Dossier
 Datum - 1 APR. 2011
 Nummer

Postbus 20305 2500 EH Den Haag

De Minister van Veiligheid en Justitie
 mr. I.W. Opstelten
 Postbus 20301
 2500 EH DEN HAAG

Prins Clauslaan 16
 2595 AJ Den Haag
 Telefoon +31 (0)70 339 96 00
 telefax +31 (0)70 339 98 51

Door Reg. DSC kopie gezonden

mr Koers

Onderdeel
 Contactpersoon
 Doorkiesnummer(s)
 E-mail
 Datum
 Ons kenmerk
 Uw kenmerk
 Onderwerp

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden. Wilt u slechts één zaak in uw brief behandelen

Advies conceptwetsvoorstel Wijziging Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de vervolgingsverjaring

Geachte heer Opstelten,

Per brief van 25 januari 2011 heeft u het College van procureurs-generaal gevraagd te adviseren over een conceptwetsvoorstel, houdende een wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de vervolgingsverjaring. Het wetsvoorstel voorziet in een uitbreiding van de categorie misdrijven waarvoor geen verjaring geldt. Naar geldend recht is alleen bij de ernstigste misdrijven het recht tot strafvervolgning niet aan verjaring onderhevig. Het betreft de misdrijven waarop levenslange gevangenisstraf is gesteld. Het voorstel is om de afschaffing van de verjaring uit te breiden tot alle misdrijven waarop een maximumgevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld. Tevens wordt voorgesteld om het recht tot strafvervolgning van ernstige zedenmisdrijven tegen kinderen niet langer te laten verjaren.

Uit de inleidende paragrafen van de memorie van toelichting blijkt dat het standpunt wordt ingenomen dat de veronderstelling dat het tijdsverloop de maatschappelijk strafbehoefte doet verminderen, zich bij ernstige misdrijven niet voordoet en dat het mede daarom niet gerechtvaardigd is dat deze misdrijven verjaren. Het wetsvoorstel moet worden gezien in het kader van de reeks voorstellen die in het Regeerakkoord zijn aangekondigd om de positie van slachtoffer en nabestaanden te versterken.

Het College heeft met belangstelling kennis genomen van het conceptwetsvoorstel en is gaarne bereid daarover te adviseren. Het College meent er goed aan te doen bij de advisering over het conceptwetsvoorstel een aantal ervaringen uit de praktijk te schetsen zodat de waarde van het voorstel beter in perspectief kan worden geplaatst.

In de memorie van toelichting wordt stilgestaan bij de discussie die is gevoerd ten tijde van de parlementaire behandeling van het initiatiefwetsvoorstel van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot opheffing van de verjaringstermijn bij zeer ernstige delicten (Wet van 16 november 2005, Stb. 2005, 595). In deze discussie is naar voren gebracht dat bij ernstige misdrijven de maatschappelijke strafbehoefte ook na lange tijd veelal nog aanwezig is. Daarbij is onder andere gewezen op het feit dat de toegenomen media-aandacht maakt dat ernstige misdrijven tegenwoordig veel meer in het collectieve geheugen blijven gegrift. Daardoor blijft de maatschappelijke behoefte aan waarheidsvinding en bestraffing ook na tijdsverloop even sterk als voorheen. Het College zou dit standpunt willen onderschrijven. In het verleden verdween een onopgeloste ernstige misdaad op een gegeven moment uit het beeld. Er verscheen nog wel eens een krantenartikel, een stuk in een weekblad, maar dat was het over het algemeen wel. Tegenwoordig komen ernstige misdrijven nog lang nadat zij zijn gepleegd, uitvoerig en indringend aan de orde op verschillende televisiezenders. Het collectieve geheugen wordt op deze manier up-to-date gehouden. Nadrukkelijk doet dit verschijnsel zich voor bij bekende ernstige misdrijven waarbij een dodelijk slachtoffer valt te betreuren. Het College acht het niet nodig om op deze plaats de namen van de slachtoffers te noemen die geregeld in de media worden besproken, maar het lijdt geen twijfel dat zij nog lang een rol zullen spelen in maatschappelijke discussies over opsporing, strafrechtelijke handhaving en recht. Het College is daarom tot het oordeel gekomen dat in de huidige maatschappij, veel meer dan vroeger, de behoefte aan een strafrechtelijke vervolging nog lang na het plegen van een ernstig misdrijf zal blijven bestaan.

Wel vraagt het College zich of de afschaffing van de verjaring zich moet uitstrekken tot alle misdrijven waarop een maximum gevangenisstraf van twaalf jaar of hoger is gesteld. Daarmee worden ook delicten onder de werking van het wetsvoorstel gebracht waarbij de noodzaak tot een beperking van de verjaringstermijn zich niet voordoet. Daarbij denkt het College aan delicten waarbij de feitelijke gevolgen zich mogelijk anderszins niet voordoen, zoals de gevaarzettingsdelicten van de artikelen 157 e.v. Sr, en aan misdrijven die zich zo goed als nooit voordoen. Voorbeelden van de laatste categorie zijn artikel 105 Sr: het bedrog bij levering militair materiaal ten tijde van oorlog en artikel 364 Sr: het aannemen van steekpenningen door een rechter. Het College adviseert om de afschaffing van de verjaring (buiten de voorgestelde zedenmisdrijven) te beperken tot misdrijven waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en dit misdrijf een ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer ten gevolge heeft gehad.

Het wetsvoorstel zal praktisch vooral van betekenis zijn voor de onderzoeken die door coldcaseteams worden verricht. Op dit moment worden naar schatting ongeveer 450 cold cases geïnventariseerd bij korpsen die beschikken over een (vorm van) coldcaseteam. Dit aantal is een schatting, er is in een landelijke inventarisatie voorzien

van coldcaseteams en coldcasezaken, waarna een meer definitief aantal zaken kan worden opgegeven. De nu genoemde 450 zaken betreffen met name levensdelicten. Incidenteel worden ernstige zedendelicten opgepakt, veelal naar aanleiding van een DNA-match. Het zijn zaken met een pleegdatum van ná 1988: zaken gepleegd voor die datum (ook moord) zijn inmiddels verjaard.

Een cold case kenmerkt zich door een onopgelost ernstig misdrijf, gepleegd in de periode van 1988 tot heden en als cold case gckwalificeerd door een lid van de korpsleiding en de rechercheofficier van justitie.

Vanuit de praktijk van de coldcaseonderzoeken wordt de voorgestelde wijziging van artikel 70 Sr met grote instemming begroet. In de jurisprudentie is het onderscheid tussen moord en doodslag de laatste jaren vervaagd, waardoor het onderscheid in de verjaringstermijnen niet langer als reëel wordt ervaren. In tenlasteleggingen (en bijgevolg in bewezenverklaringen) wordt de voorbedachte raad veelal uitgedrukt door middel van de woorden "na kalm beraad en rustig overleg". Anders dan deze formulering doet vermoeden is het echter voldoende dat de dader een moment van reflectie heeft gehad. De duur van het moment is niet relevant, zo lang de dader maar een reële mogelijkheid tot nadenken heeft gehad alvorens tot de daad over te gaan. Dit betekent dat een grijs gebied is ontstaan en dat enkele seconden het verschil kunnen uitmaken tussen doodslag dan wel moord en dus tussen een verjaard misdrijf en een vervolgbaar misdrijf. Met enkele voorbeelden kan dit worden geïllustreerd.

LJN: BH4423, Rechtbank Dordrecht, 03-03-2009

Naar het oordeel van de rechtbank heeft de verdachte gehandeld met voorbedachten rade. De verdachte heeft verklaard dat hij naar de schuur is gelopen. Daar heeft hij een bijl gepakt en is daarmee naar de slaapkamer gegaan waar zijn echtgenote lag te slapen. Deze handelingen zullen enkele minuten in beslag hebben genomen. De verdachte heeft daarom een moment gehad van kalm beraad en rustig overleg alvorens tot (verder) handelen over te gaan. Daarnaast houdt de rechtbank rekening met het feit dat de verdachte in zijn verhoor bij de politie op 10 november 2008 heeft verklaard dat hij dit deed om zich te kunnen verdedigen tegen zijn echtgenote voor het geval zij hem zou slaan, zoals eerder gebeurd was.

LJN: BN0290, Rechtbank Breda, 07-07-2010

(Slachtoffer overleeft 5 steekwonden.) De vraag die de rechtbank voorts dient te beantwoorden, is of de primair tenlastegelegde poging tot moord dan wel doodslag wettig en overtuigend kan worden bewezen. Anders dan de officier van justitie is de rechtbank van oordeel dat niet bewezen kan worden dat verdachte met voorbedachten rade heeft gehandeld. Voor een bewezenverklaring van de voorbedachten rade dient sprake te zijn van een moment van kalm beraad en

rustig overleg voorafgaand aan de uitvoering. Weliswaar heeft verdachte thuis een mes onder zijn broeksriem gestoken, is hij naar het werk van het slachtoffer gereden en heeft hij welbewust de confrontatie met het slachtoffer opgezocht, onduidelijk is gebleven op welk moment verdachte exact heeft besloten om het slachtoffer neer te steken. ... Nu voor de rechtbank onvoldoende is komen vast te staan dat verdachte niet uit een ogenblikkelijke gemoedsopwelling maar middels een vooropgezet plan heeft gehandeld, zal de zij verdachte vrijspreken van de primair tenlastegelegde poging tot moord.

LJN: BK8268, Rechtbank Utrecht, 05-01-2010

De vraag waar de rechtbank voor staat is of er sprake is geweest van moord of doodslag, met andere woorden: is het handelen van verdachte het gevolg geweest van een tevoren door hem genomen besluit en heeft verdachte tussen het nemen van dat besluit en de uitvoering ervan de gelegenheid gehad om over de betekenis en de gevolgen van die voorgenomen daad na te denken en zich daarvan rekenschap te geven? Het gaat dus niet om daadwerkelijk nadenken of rekenschap geven, maar om de tijd en gelegenheid daartoe. Dat tijdsverloop hoeft niet lang te zijn en mag zich ook afspelen tijdens de gewelddadige handelingen, zeker als die enige tijd in beslag nemen.

De rechtbank oordeelt dat er sprake is van moord. De voorbedachten rade wordt afgeleid uit de feiten en omstandigheden waaruit blijkt dat de worsteling en het verwonden van het slachtoffer geruime tijd in beslag moet hebben genomen, waarbij verdachte — zoals hij zelf heeft verklaard — uit een nachtkastje een mes met een lemmet van 7 centimeter heeft gepakt en kennelijk op een nader moment een mes met een langer lemmet. Verdachte heeft dan ook gelegenheid gehad om over de betekenis en de voorgenomen daad na te denken en zich daarvan rekenschap te geven.

Voor de vergelijking die het College wil maken is het niet relevant dat het tweede voorbeeld een evident onjuiste toepassing betreft van de jurisprudentiële maatstaf voor het delictsbestanddeel “met voorbedachten rade”. Ook in de gevallen waarin die maatstaf wél juist wordt toegepast, maar die toepassing, door de specifieke details van de casus, niet tot een bewezenverklaring van de voorbedachte raad leidt, wordt het verschil met een (poging tot een) ‘echte’ moord lang niet altijd als invoelbaar ervaren¹. De voorbeelden laten, met andere woorden, zien dat in op het oog vergelijkbare feitencomplexen de ene keer wel en de andere keer niet de voorbedachte raad wordt

¹ Aldus ook J. de Hullu, *Materieel strafrecht*, Deventer:Kluwer, 2009, p. 252: “Bij deze hedendaagse, marginale invulling functioneert het bestanddeel zeker niet altijd bevredigend en is de rechtsgrond voor de strafverzwaring niet altijd evident”. In het verband van deze brief zou de laatste passage gelezen kunnen worden als: “en is de rechtsgrond voor het nog wel kunnen verjaren van levensberoving begaan zonder voorbedachte raad, niet altijd evident”.

aangenomen. Zouden deze zaken niet zijn opgelost en jaren later alsnog worden onderzocht door een coldcaseteam, dan zou onder de huidige regeling van de verjaringstermijnen de tweede casus (de onjuistheid van die beslissing buiten beschouwing gelaten) niet meer vervolgbaar zijn, en de eerste en derde casus wel. Het College meent dat in dit opzicht de huidige regeling van de verjaringstermijnen onvoldoende tegemoet komt aan de vele nuanceringen die zich in de praktijk kunnen voordoen. Uitdrukkelijk staat de beoordeling door de rechter niet ter discussie: of hij in het ene geval tot het oordeel is kunnen komen dat er sprake is van voorbedachte raad, en dus moord, dan wel moet oordelen dat de voorbedachte raad niet bewezen kan worden en hij zodoende uitkomt op een bewezenverklaring van doodslag. Dat is het oordeel van de rechter.

Het College is, met andere woorden, van oordeel dat het maatschappelijk moeilijk is uit te leggen dat in vergelijkbare omstandigheden, waarbij een misdrijf is gepleegd waarbij een dodelijk slachtoffer is te betreuren, na ommekomst van 20 jaar de dader zich in het ene geval wel voor zijn handelen voor de rechter dient te verantwoorden en in het andere geval niet. Het College acht dit een onbevredigende situatie en meent dat de regering er terecht voor heeft gekozen de verjaringstermijnen ook voor andere levensdelicten op te heffen.

Een ander aspect waaraan in de memorie van toelichting aandacht wordt besteed is het in de tijd afnemende vermogen om het misdrijf te bewijzen. Aangehaald wordt dat door de indieners van het eerder genoemde initiatiefwetsvoorstel is betoogd dat dit niet langer de verjaring van zeer ernstige misdrijven kan rechtvaardigen. Innovaties in de bewijsvoering hebben ertoe geleid dat een succesvolle strafvervolgning niet langer voor een deel afhankelijk is van de verklaringen van getuigen. De ontwikkeling van tal van technologieën, in het bijzonder DNA-onderzoek, heeft tot een vergroting van de mogelijkheden tot waarheidsvinding geleid. Die mogelijkheden, nog steeds volgens de indieners, kunnen ook terzake van ver in het verleden gepleegde strafbare feiten nog zo adequaat zijn dat strafvervolgning in de rede ligt. Op zichzelf meent het College dat deze geschetste gang van zaken juist is. In de praktijk blijkt regelmatig dat ook na een hele lange tijd zaken kunnen worden vervolgd. Een aantal voorbeelden kan dit illustreren.

Cold Case A: Begin jaren negentig verdween een jonge vrouw. Zij verliet haar ouderlijke woning in Rotterdam-Zuid. Ze was onderweg naar een videotheek in de buurt, maar is daar nooit aangekomen. Een aantal maanden na haar vermissing is ze terug gevonden in de tuin van een afbraakpand. Uit het onderzoek op de plaats delict en sectie is gebleken dat het slachtoffer vermoedelijk met een steen in het gezicht is geslagen en gewurgd. Het opsporingsonderzoek is toen op niets uitgelopen.

Het coldcaseteam heeft de zaak opnieuw opgepakt. Bij de start van het onderzoek

was de doodslag al verjaard, moord niet. De aanleiding voor het opnieuw opstarten van het onderzoek was dat 18 jaar na dato zich een getuige meldde, een vrouw. Zij vertelde over een verdachte, die op dat moment voor een ander levensdelict in de gevangenis zat. Op proefverlof had deze verdachte de getuige mishandeld. Zij verwachtte dat haar leven gevaar zou lopen op het moment dat deze verdachte definitief vrij zou komen en wilde vertellen wat er in 1990 werkelijk was gebeurd. Zij heeft verklaard dat zij de verdachte in de woning zag komen, dat hij onder het bloed zat en dat hij tegen haar zei dat hij het slachtoffer had vermoord. De getuige is inmiddels opgenomen in een getuigenbeschermingsprogramma. In de loop van het onderzoek is nog een getuige naar voren gekomen die — indirect — het verhaal van de eerste getuige bevestigde. Zowel bij de rechtbank als in hoger beroep bij het Hof wordt de verdachte, op basis van de getuigenverklaringen en ondersteunend bewijs, veroordeeld voor moord.

Uiteindelijk is in deze zaak gebleken dat er voldoende en betrouwbaar bewijs aanwezig was, ook na bijna 20 jaar. De veroordeling is niet alleen op forensisch bewijs gebaseerd, maar ook op dat van verklaringen van getuigen die na zoveel jaar nog gedetailleerd konden verklaren. Hun verklaringen vonden steun in andere bewijsmiddelen. Deze zaak laat ook zien dat getuigen, om hen moverende redenen, soms jaren later voor het eerste willen of kunnen verklaren. In dit geval was dat de bedreiging van de verdachte, die er eerst voor zorgde dat zij niets vertelde. Maar op een gegeven moment was de getuige tot de conclusie gekomen dat ook zwijgen niet meer zou helpen tegen de verdachte en dat haar leven gevaar zou lopen. Op het moment dat zij verklaarde wist zij nog heel gedetailleerd te vertellen over hetgeen zij lang geleden had waargenomen.

De technische ontwikkeling, met name op het gebied van DNA-onderzoek, vergroot de mogelijkheden tot opsporing. Maar enige relativering is toch wel op zijn plaats. DNA-bewijs is niet zaligmakend, een bewijsconstructie zal zelden uitsluitend uit DNA-bewijs bestaan. Steunbewijs in de vorm van verklaringen, documenten en ander bewijsmateriaal blijft nodig. In een aantal gevallen zal na verloop van langere tijd, dit steunbewijs er niet meer zijn of in betrouwbaarheid afgenomen.

DNA-onderzoek is dus geen wondermiddel, maar tegelijkertijd stelt het College vast dat er steeds meer kan met DNA-onderzoek. Dat komt ook doordat de DNA-databank al meer gevuld raakt met profielen van verdachten, veroordeelden en nieuw ingebrachte sporen.

Cold Case B: Na ongeveer tien jaar komt er een hit uit de DNA-databank op een daderspoor (sperma bij verkrachting). De verdachte is na vele jaren uiteindelijk opgenomen in de DNA-databank voor veroordeelden. Met het koppelen van de

naam van de verdachte aan het spermaspoor is de zaak opgelost. De verdachte is in 2009 voor de verkrachting uit 1997 veroordeeld door de rechtbank Rotterdam.

Cold Case C: Nadat de verdachte is opgenomen in de DNA-databank veroordeelden blijkt zijn DNA-profiel te matchen met dadersporen op de plaats delict uit 1992. Het slachtoffer was met vele messteken om het leven gebracht en vastgebonden aan een stoel in zijn woning achtergelaten. De verdachte is vervolgd en veroordeeld voor moord door de rechtbank Rotterdam en het Hof Den Haag.

Cold Case D: Op 3 mei 1990 is in de Westersingel in Rotterdam in een plunjezak het lichaam van een onbekende vrouw aangetroffen. De patholoog-anatoom kon geen definitieve doodsoorzaak vaststellen, wel werden sporen van verstikking aangetroffen.

In 2007, na de oprichting van het Coldcaseteam, worden oude sporen opnieuw onderzocht en wordt een DNA-profiel vastgesteld van de onbekende vrouw. Het profiel leverde een match op met profielen van leden van de familie Halstead. Deze familie heeft in 1995 DNA afgestaan omdat hun dochter Melissa in Amsterdam was vermist. In 2008 is het onderzoek naar Melissa Halstead heropend en kon haar ex-vriend S. als verdachte aan de moord worden gekoppeld. Deze ex-vriend bleek ook verdachte te zijn in een andere, vergelijkbare moordzaak in Engeland. Deze zaak is nu onder rechter in Londen, Engeland. De verdachte S. wordt zowel vervolgd voor de moord op de vrouw die in 1990 in de Westersingel in Rotterdam is aangetroffen, als voor de moord op de vrouw die in 2001 in de Regents Canal in Londen is gevonden.

Dit zijn voorbeelden van zaken waarbij het DNA-onderzoek voor een doorbraak heeft gezorgd. In de laatste twee zaken is echter ook steunbewijs aanwezig waardoor de voorbedachten rade kan worden bewezen. Zou dat laatste niet het geval zijn geweest, dan zou het DNA-onderzoek mogelijk de dader van het levensdelict aan kunnen wijzen, maar niet de voorbedachten rade. Vandaar de hiervoor genoemde relativering over het gebruik van DNA-onderzoek. Maar onbevredigend is in deze gevallen dat het DNA-onderzoek in deze cold cases mogelijk kan leiden tot bewezenverklaring van de doodslag, maar dat dit strafbare feit inmiddels is verjaard. Vandaar dat het College, alles afwegende, tot de conclusie komt dat ook de technische ontwikkelingen met betrekking tot het gebruik van DNA-onderzoek aanleiding geven tot het heroverwegen van de regeling van de verjaring in het Wetboek van Strafrecht.

Overgangsrecht

Het College merkt op dat op pagina 11 van de memorie van toelichting artikel II van het wetsvoorstel wordt toegelicht. In deze toelichting wordt node een verwijzing

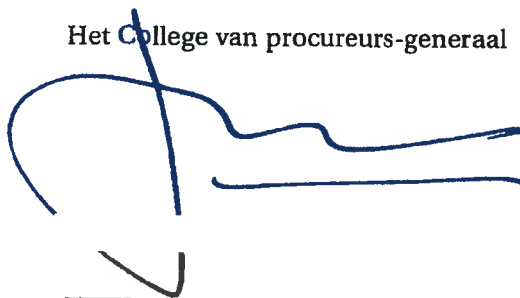
gemist naar twee arresten van de Hoge Raad. Deze arresten uit 2010 zijn in de *NJ* gezamenlijk van één annotatie voorzien, geschreven door Borgers². Aan het slot van deze noot (in onderdeel 7 ervan) zegt Borgers dat de Hoge Raad helderheid heeft verschaft door de beslissen dat [a] verandering van wetgeving met betrekking tot de verjaring onmiddellijke werking heeft, [b] met dien verstande dat voltooide verjaringen worden geëerbiedigd³. Het voorgestelde artikel II heeft louter betrekking op onderdeel [b], maar het zou niet hebben misstaan om ook onderdeel [a] te codificeren of althans in de memorie van toelichting aan te geven dat (met instemming) kennis genomen is van deze jurisprudentie van de Hoge Raad. Voorts bevat onderdeel 5 van de annotatie de opmerking dat de wetgever zich tot op heden "niet gewaagd [heeft] aan principiële beschouwingen over de betekenis van artikel 1 lid 2 Sr voor verandering van wetgeving met betrekking tot de vervolgingsverjaring". In de memorie van toelichting zou op zijn minst uitgelegd moeten worden waarom dit ook nu weer niet gebeurt. Is nog steeds van toepassing de door Borgers geciteerde opvatting dat het niet tot de taak van de wetgever behoort in deze discussie een standpunt in te nemen (door hem ontleend aan Kamerstukken II, 1993-1994, 22 889, nr. 9, p.2)? Een motivering van deze opvatting lijkt niet ongewenst.

Executieverjaring

De titel van het wetsvoorstel bevat de woorden "aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring". Het klopt dat de slechts vervolgingsverjaring wordt aangepast. Maar die aanpassing werkt, dankzij artikel 76, tweede lid, Sr, ook door in de executieverjaring. De tweede volzin van laatstgenoemde bepaling is al eerder overbodig geworden (zie *T&C Sr*, achtste druk, p. 540, laatste zin van aantekening 2). Het College meent dat het huidige wetsvoorstel een mooie gelegenheid biedt om die overbodigheid te erkennen door deze volzin te schrappen.

Hoogachtend

Het College van procureurs-generaal

² Het gaat om HR 29 januari 2010 (civiele kamer), *NJ* 2010, 231 (*LJN* BK1998), met noot van Borgers onder HR *NJ* 2010, 232 en HR 16 februari 2010, *NJ* 2010, 232 (*LJN* BK6357), met noot van Borgers.

³ Zie eerste volzin van r.o. 3.5.2 van *LJN* BK1998 en de tweede volzin van r.o. 2.3 van *LJN* BK6357. De letters [a] en [b] zijn toegevoegd door het College.